



وزارت علوم تحقیقات و فناوری
دانشکده معارف قرآنی اصفهان
معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی
پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث

عنوان:

معنی شناسی امامت در نهج البلاغه

استاد راهنما:

استاد دکتر نصرالله شاملی

استاد مشاور:

استاد محمد فولادگر

نگارش:

حبیبه نقی

زمستان ۱۳۸۸

"کلیه حقوق این اثر متعلق به دانشکده معارف قرآنی اصفهان می باشد."

تائید هیأت داوران

استاد راهنما: جناب آقای دکتر نصرالله شاملی

استاد مشاور: جناب آقای محمد فولادگر

استاد داور: جناب آقای دکتر ماجد نجاریان.

استاد داور: جناب آقای دکتر سید مهدی مرتضوی.

يَأْتِيهَا الْعَزِيزُ مَسَّنًا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضْعَةٍ مُزَجَّلَةٍ فَأَوْفِ

لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ^ص إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ

"یوسف ۸۸"

تقدیم به:

تقدیم به درگاه باری تعالی، حضرت دوست، آن بگانه ازلی و ابدی که ولایت عالمیان از آن اوست.

تقدیم به پیشگاه پیامبر اعظم (ص) آن «امام من اتقی»

تقدیم به پیشگاه امامان معصوم (ع) به ویژه امام اول امیرالمومنین علی (ع) و آخرین امام، حجت خدا، امام عصر (عج)

تقدیم به تالیان تلو امامان معصوم (ع) در عمل، عرفان، سیاست و...

تقدیم به شهدا و جان باختگان راه ولایت و امامت

تقدیر و تشکر:

از استاد گرامی جناب آقای دکتر شاملی: به خاطر همه راهنمایی ها , زحمات و بزرگواریها

از استاد گرامی جناب آقای فولادگر: به خاطر صبر و حوصله فراوان در پاسخ گویی و رفع ابهامات

و تقدیر از همه کسانی که به نوعی در تدوین این اثر کمک نموده اند.

چکیده

عنوان : « معنی شناسی امامت در نهج البلاغه »

معنی شناسی عبارت از تحقیق و مطالعه‌ی تحلیلی درباره کلمات کلیدی زبان است تا جهان بینی آن از ارتباط درونی ، انسجام و ارتباط میدان‌های معنی شناختی کلمات کلیدی استخراج شود.

از آنجاکه بحث علمی معنی شناسی امامت در نهج البلاغه علی رغم شروح بسیار بر آن انجام نشده ؛ در حقیقت تفهیم و تفهّم نهج البلاغه کامل صورت نگرفته است .

لذا در این رساله بر اساس روش علمی معنی شناسی سعی شده است واژه ی امامت در وضع اولیه ، فرهنگ جاهلیت ، فرهنگ قرآن و سپس نهج البلاغه- که حاوی فرهنگ اسلام و دوران خلافت خلفای سه گانه و امام علی (ع) است- بررسی گردد و وجوه آن واژه نیز در هر کدام از موارد فوق ، حوزه های معنایی و تقابلات معنایی امامت و جنبه های گوناگون آن توجه شود و برای مطالعات بعدی نهج البلاغه راهکاری جدید و رهنمودی تازه ارائه دهد و فرصت بهره برداری از این گنجینه الهی را فراهم آورد.

در این تحقیق، پس از بحثی در باره کلیات تحقیق و اصطلاحات علم معنی شناسی ابتدا به بررسی تطوردلالی واژه ی امامت در دو سطح معنانشناختی جاهلی و قرآنی ، با توجه به جهان بینی خاص هر دوره . پرداخته شده است. سپس سطح سوم معنی شناختی پس از قرآن یعنی نهج البلاغه. بررسی شده و مصادیق و مفاهیم این واژه تحلیل شده است. بررسی حوزه های معنایی این واژه و مترادفات آن در نهج البلاغه ، علاوه بر این که هماهنگی معنایی واژه رادر قرآن و نهج البلاغه به اثبات می رساند بیانگر این حقیقت است که هم عوامل درون کلامی از قبیل بافت و سیاق و بلاغت و... و هم عوامل برون کلامی از قبیل فرهنگ و جامعه و مسائل سیاسی و... در معنای واژه دخالت داشته است و اکنون تطوّر معنایی آن ، پس از قرآن در زمینه های اصول اعتقادات، اخلاقیات و احکام مشهود است.. در لسان نهج البلاغه واژه امامت دارای شمول معنایی ، از قبیل امامت اعتقادی، اجتماعی، سیاسی ، اقتصادی ، فرهنگی ، نظامی و... است که سیر ارتقاء معنایی این واژه را از بعد مادی به ابعاد والای الهی آن به اثبات می رساند. در ضمن همانند قرآن کریم از باب تقابل معنایی بر امامان باطل نیز دلالت دارد.

واژگان کلیدی : نهج البلاغه ، امامت ، معنی شناسی ، تقابل معنایی ، اشتراک معنوی.

فهرست

| | |
|----|--------------------------------------|
| ۱ | مقدمه |
| ۴ | فصل اول کلیات و اصطلاحات |
| ۵ | بخش اول کلیات |
| ۶ | (۱-۱) کلیات |
| ۶ | (۱-۱-۱) چگونگی یا نحوه انتخاب موضوع: |
| ۶ | (۲-۱-۱) اهمیت موضوع |
| ۶ | (۳-۱-۱) اهداف موضوع |
| ۷ | (۴-۱-۱) بیان مساله |
| ۸ | (۵-۱-۱) سوالات تحقیق |
| ۹ | (۶-۱-۱) فرضیه‌های تحقیق |
| ۹ | (۷-۱-۱) بررسی پیشینه تحقیق |
| ۹ | (۸-۱-۱) روش تحقیق |
| ۱۰ | (۹-۱-۱) محدودیت‌های تحقیق |
| ۱۱ | بخش دوم: اصطلاحات معنی شناسی |

| | |
|----|--|
| ۱۲ | ۲-۱) اصطلاحات معنی شناسی |
| ۱۲ | ۱-۲-۱) تعریف زبان شناسی |
| ۱۳ | ۲-۲-۱) انواع معنی شناسی |
| ۱۳ | ۳-۲-۱) نامهای معنی شناسی |
| ۱۳ | ۴-۲-۱) موضوع معنی شناسی |
| ۱۵ | ۵-۲-۱) رابطه معنی شناسی با سایر علوم |
| ۱۶ | ۶-۲-۱) دلالت و انواع آن: مصداق و مفهوم |
| ۱۶ | ۷-۲-۱) ضرورت مطالعات برون زبانی و درون زبانی در معنی شناسی |
| ۱۷ | ۸-۲-۱) انواع روابط مفهومی: |
| ۱۷ | ۱-۸-۲-۱) شمول معنایی hyponyms |
| ۱۷ | ۲-۸-۲-۱) چند معنایی polysemys |
| ۱۸ | ۱-۲-۸-۲-۱) هم معنایی synonyms |
| ۲۰ | ۲-۲-۸-۲-۱) مشترک لفظی hyponyms |
| ۲۲ | ۳-۲-۸-۲-۱) مشترک معنوی |
| ۲۴ | ۴-۲-۸-۲-۱) وجوه و نظایر |
| ۲۵ | ۱-۳-۸-۲-۱) بافت یا سیاق context |
| ۲۶ | ۲-۳-۸-۲-۱) انواع بافت و سیاق: بافت غیر زبانی و بافت زبانی |
| ۲۷ | ۳-۳-۸-۲-۱) بافت و سیاق در نزد مفسران اسلامی |
| ۲۸ | ۴-۳-۸-۲-۱) کارکردهای بافت (سیاق) |

- ۲۹ ۱-۲-۸-۴) تقابل معنایی
- ۲۹ ۱-۲-۸-۴-۱) انواع تقابل معنایی
- ۲۹ ۱-۲-۹) مطالعات اندیشمندان مسلمان درباره معنی
- ۳۲ فصل دوم: معنی شناسی امامت در قرآن
- ۳۳ ۱-۲) مقدمه معنی شناسی در قرآن
- ۳۳ ۱-۲-۱) معنی شناسی معنای اساسی و معنای نسبی
- ۳۴ ۲-۱-۲) واژگان نماینده جهان بینی ها
- ۳۶ ۲-۱-۳) معنی شناسی همزمانی و معنی شناسی زمان گذر
- ۳۹ ۲-۲) بخش اول: معنی شناسی واژه امامت در لغت
- ۴۱ ۲-۲-۱) کاربرد واژه «أمم» در جاهلیت
- ۴۳ ۲-۲-۲) بحث لغوی امام و ارتباط آن با سایر مشتقات
- ۴۶ بخش دوم: «معنی شناسی وجوه» امام قرآن
- ۴۷ ۲-۳-۱) معنی شناسی وجوه امام در قرآن
- ۴۸ سوره ی بقره آیه ی ۱۲۴
- ۴۸ حوزه ی معنایی اول: امامت غیر از نبوت است.
- ۴۹ حوزه ی معنایی دوم: جعل و تعیین الهی امام
- ۵۰ حوزه ی معنایی سوم: عصمت امام
- ۵۱ حوزه ی معنایی چهارم: خالی نبودن زمین از حجت خدا

| | |
|----|---|
| ۵۳ | حوزه معنایی پنجم: تائید الهی امام |
| ۵۴ | حوزه ی معنایی ششم: آگاهی امام از اعمال بندگان خدا |
| ۵۵ | حوزه ی معنایی هفتم: علم امام به تمامی مایحتاج انسان |
| ۵۶ | حوزه ی معنایی هشتم: افضلیت امام |
| ۵۷ | . سوره ی توبه آیه ی ۱۲ |
| ۵۸ | سوره ی هود آیه ی ۱۷ |
| ۶۰ | سوره ی حجر آیه ی ۷۸-۷۹ |
| ۶۱ | سوره ی اسراء آیه ی ۷۱ |
| ۶۴ | سوره ی انبیاء آیه ی ۷۳ |
| ۶۴ | سوره ی فرقان آیه ی ۷۴ |
| ۶۶ | سوره ی سجده آیه ی ۲۴ |
| ۶۶ | سوره قصص آیه ی ۵ |
| ۶۹ | سوره ی قصص آیه ی ۴۱ |
| ۷۰ | سوره ی یس آیه ی ۱۲ |
| ۷۲ | حقیقت امامت در قرآن |
| ۷۴ | فصل سوم امامت در نهج البلاغه |
| ۷۵ | مقدمه |
| ۸۰ | بخش اول: معنی شناسی واژه امام در نهج البلاغه |
| ۸۱ | ۳-۱) معنی شناسی واژه امام و امامت در نهج البلاغه |

| | |
|-----|---------------------------------|
| ۸۱ | ۳-۱-۱) خطبه هیجدهم |
| ۸۳ | ۳-۱-۲) خطبه بیست و پنجم |
| ۸۲ | ۳-۱-۳) خطبه بیست ونهم |
| ۸۴ | ۳-۱-۴) خطبه ی شصت و هفتم: |
| ۹۱ | ۳-۱-۵) خطبه ی هشتاد و هفتم |
| ۹۶ | ۳-۱-۶) خطبه ی هشتاد و هشتم |
| ۹۸ | ۳-۱-۷) خطبه ی نود و یکم |
| ۱۰۱ | ۳-۱-۸) خطبه ی نود و چهارم |
| ۱۰۵ | ۳-۱-۹) خطبه ی صد و پنجم |
| ۱۰۷ | ۳-۱-۱۰) خطبه ی صد و شانزدهم |
| ۱۰۸ | ۳-۱-۱۱) خطبه صد و سی و یکم |
| ۱۱۰ | ۳-۱-۱۲) خطبه ی صد و سی و نهم |
| ۱۱۱ | ۳-۱-۱۳) صد و چهل و چهارم |
| ۱۱۷ | ۳-۱-۱۴) خطبه ی صد و چهل و هفتم |
| ۱۲۰ | ۳-۱-۱۵) خطبه ی صد و چهل و نهم |
| ۱۲۱ | ۳-۱-۱۶) خطبه ی صد و پنجاه و دوم |
| ۱۲۳ | ۳-۱-۱۷) خطبه ی صد و پنجاه و سوم |
| ۱۲۴ | ۳-۱-۱۸) خطبه ی صد و شصت و چهارم |
| ۱۲۶ | ۳-۱-۱۹) خطبه ی صد و هفتاد و سوم |

| | |
|-----|--|
| ۱۳۰ | ۳-۱-۲۰) خطبه ی صدو هشتادم |
| ۱۳۱ | ۳-۱-۲۱) خطبه ی صدو هشتاد و دوم |
| ۱۳۴ | ۳-۱-۲۲) خطبه ی صدو نود و دوم |
| ۱۳۶ | ۳-۱-۲۳) خطبه ی صدونود و دوم |
| ۱۳۷ | ۳-۱-۲۴) خطبه ی دویست و نهم |
| ۱۳۸ | ۳-۱-۲۵) خطبه ی دویست و دهم |
| ۱۴۰ | ۳-۱-۲۶) نامه ی بیست و ششم |
| ۱۴۲ | ۳-۱-۲۷) نامه ی بیست و هفتم |
| ۱۴۳ | ۳-۱-۲۸) نامه ی سی و سوم |
| ۱۴۴ | ۳-۱-۲۹) نامه ی چهلیم |
| ۱۴۶ | ۳-۱-۳۰) نامه ی چهل و پنجم |
| ۱۴۸ | ۳-۱-۳۱) نامه ی پنجاه و سوم |
| ۱۴۹ | ۳-۱-۳۲) حکمت هفتاد و سوم |
| ۱۵۰ | ۳-۱-۳۳) حکمت دویست و نهم |
| ۱۵۱ | ۳-۱-۳۴) حکمت دویست و پنجاه و دوم |
| ۱۵۲ | ۳-۱-۳۵) حکمت سیصد و هفتاد و چهارم |
| ۱۵۵ | بخش دوم : مترادفات واژه امام در نهج البلاغه |
| ۱۵۶ | ۳-۲) معنی شناسی مترادفات امام و امامت در نهج البلاغه |
| ۱۵۶ | ۳-۲-۱) خطبه اول |

| | |
|-----|----------------------------------|
| ۱۶۰ | ۲-۲-۳) خطبه ی دوم |
| ۱۷۲ | ۳-۲-۳) خطبه ی سوم |
| ۱۸۱ | ۴-۲-۳) خطبه ی نود و سوم |
| ۱۸۴ | ۵-۲-۳) خطبه نود و هفتم |
| ۱۸۸ | ۶-۲-۳) خطبه ی صدم |
| ۱۹۰ | ۷-۲-۳) خطبه ی صد و بیستم |
| ۱۹۱ | ۸-۲-۳) خطبه ی صد و پنجاه و چهارم |
| ۱۹۵ | ۹-۲-۳) نامه ی بیست و پنجم |
| ۱۹۶ | ۱۰-۲-۳) نامه ی بیست و هشتم |
| ۱۹۸ | ۱۱-۲-۳) حکمت دویست و شصت و یکم |
| ۲۰۰ | ۱۲-۲-۳) حکمت صد و چهل و هفتم |
| ۲۰۳ | فصل چهارم: تجزیه و تحلیل |
| ۲۱۱ | فصل پنجم : نتیجه گیری |
| ۲۱۳ | - مودارها |
| ۲۱۷ | پیشنهادات و راهکارها |
| ۲۲۱ | منابع و مأخذ |
| ۲۲۱ | کتب عربی |
| ۲۲۲ | کتب فارسی |

| | |
|-----|-----------------|
| ۲۲۵ | مقالات |
| ۲۲۵ | پایان نامه |
| ۲۲۵ | لوح فشرده |
| ۲۲۵ | سایت‌ها |
| ۲۲۶ | - چکیده عربی |
| ۲۲۸ | - چکیده انگلیسی |

مقدمه

قرآن یگانه کتاب الهی است که بدون تحریف باقی مانده و قرن هاست مفسران و دانشمندان در بطون آن در جهت تعالی نسل بشر به کنکاش پرداخته اند و هر روز بطنی از بطون آن کشف می شود. حضرت ختمی مرتبت (ص) نخستین گیرنده متن قرآن توانست با استمداد از همین متن تازه مسلمانان را به گونه ای متحول سازد که در مدت کوتاهی از فرهنگ جاهلی دست کشیده و امت واحده ای تشکیل دهند که الگویی از ایجاد یک جامعه مدنی با آرمان ها و ارزش های برتر شد^۱.

برادر ایشان حضرت امیر المؤمنین (ع) نیز مبدع بیانات الهی است و سال ها بعد این بیانات جمع آوری شد و نهج البلاغه نام گرفت و آن را اخ القرآن خواندند. اگر رسول اکرم (ص) رحمه للعالمین است آیا برادرش علی (ع) می تواند سبب رحمت جهانیان نباشد؟ اگر برای قرآن هفت بطن و برای هر بطنش هفتاد بطن باشد آیا نهج البلاغه می تواند بطون نداشته باشد؟

آری قرن هاست برای نهج البلاغه نیز دانشمندان بسیاری از شیعه و سنی؛ مسلمان و غیر مسلمان قلم زده اند و تحقیق و تفحص نموده اند و در نوشتار هر کدام نیز بطنی از بطون بسیار آن نمودار گشته است! و راستی نهج البلاغه غیر قابل شناخت واقعی است چرا که ریشه در کلام الهی دارد که از لسان آن مرد الهی جاری شده است و دانشمندان بزرگ نیز از این شناخت ابراز عجز کرده اند و حیرت زده، این شگفتی جهان علم معارف و ادبیات پس از قرآن را می نگرند؛ لذا باید هنوز تحقیقات بیشتری بر این کتاب عظیم صورت

^۱ طالب تاش، عبد الحمید، «قرآن و فرهنگ عصر نزول»، قبسات، شماره ۱۳۸۷، ۱۳، ص ۸۰، و برای مطالعه ی بیشتر ر.ک. صدر، سید موسی، «قرآن و شیوه ی اصلاح فرهنگ»، فصلنامه پژوهشهای قرآنی، شماره ۵۴ و ۵۵، ۱۳۸۷، ص ۳۴؛ سجادی، سید ابراهیم، «قرآن، حکومت و توسعه فرهنگ» فصلنامه پژوهشهای

پذیرد. بهره‌گیری از علوم گوناگون انسانی و غیر آن در این بزرگ راه هدایت جامعه لازم بلکه قطعی است و باید دانشمندان علوم مختلف به بهره‌گیری و تفسیر این هدیه بزرگ الهی از جوانب گوناگون بپردازند.

از علمی که قطعاً باید برای بررسی نهج البلاغه و بطون آن کمک گرفته شود علوم اصول فقه و زبان شناسی به ویژه معنی شناسی است، اگر چه اصول فقه درمبانی فقهی دین سال هاست مورد استفاده قرار گرفته و به تعلیم و تعلم در آن حوزه پرداخته اند ولی درمباحث اعتقادی - اخلاقی کمتر استفاده شده است.

نهج البلاغه شامل کلیه ی مطالب مورد نیاز انسان برای رشد است. یکی از مهم ترین مطالب اعتقادی اجتماعی یک مسلمان، بحث امامت است، آن هم از زبان کسی که خود آن را با تمام وجود لمس کرده و به عنوان سر سلسله ی امامت از قبل خلقت مطرح بوده است و حتماً مبانی این اصل اعتقادی شیعه را با نکات ظریف آن مطرح نموده است. تبیین این نکات برای خواص و عوام نیاز به تحقیقات متعدد در این زمینه دارد، تار و جود تشنه جامعه اسلامی عصر غیبت به این سرچشمه حیات سیراب شده و جامعه ی بشریت بریده از معنویت رابه سوی امیدواری بزرگی برای نجات سوق داده و رهنمون شود.

بررسی واژه امامت در نهج البلاغه به خصوص از دیدگاه معنی شناسی افق های جدیدی از بینش فرهنگی - اعتقادی و اجتماعی - سیاسی بر روی انسان می گشاید و انسان را به سوی اعتقادی عمیق تر، با عملی خالص تر و ایمانی مستحکم تر و مستدل تر هدایت می کند.

آری این گونه شد که این مسیر برای تألیف رساله ای جدید در این موضوع انتخاب گردید. و اگر چه چنین تحقیقی برای بضاعت اندک نگارنده صعوبت خاص خود را دارد. به هرنحوبه امید یافتن راه های روشن تر برای سیر و سلوک الی الله، این موضوع انتخاب و مورد توجه قرار گرفت.

در این تحقیق که طی پنج فصل ارائه شده است؛ در فصل اول کلیاتی از تحقیق پیش رو و اصطلاحات علم معنی شناسی نظیر اشتراک معنوی، مترادف، تقابل معنایی و... و در فصل دوم نگاهی گذرا بر روی واژه امامت در وضع اولیه و جاهلیت شده است که دلالت بر امور طبیعی و مادی داشت، و سپس معنی شناسی این واژه در قرآن کریم مورد بررسی قرار گرفت که تطور معنایی عظیمی را از معنای مادی به معنایی کاملاً ارزشی و کمالی مخصوص فرهنگ قرآن یعنی مقام و منصبی الهی با حوزه های معنایی گسترده به دنبال داشت.


در فصل سوم به بخشهای وجوه واژه امامت و مترادفات این واژگان در نهج البلاغه پرداخته شد که شاهد گستردگی حوزه های دلالتی و معنایی آن - که در ابعاد گوناگون اعتقادی، سیاسی، فرهنگی و... مشهود است - هستیم. و باز بر پایه ی قرآنی آن شاهد دلالت بر ائمه ی حوزه ی ضلالت که در مقابل این امامان هدایت قرار گرفته اند می باشیم. روش تحقیق در این فصل پس از ذکر فراز نهج البلاغه از نهج البلاغه ی موسسه ی بنیاد نهج البلاغه با شماره ی نهج البلاغه آیه الله مکارم شیرازی و با ترجمه ی مرحوم دشتی - به

بررسی نظرات شارحان مختلف حداقل پنج شارح بزرگ متقدم و متاخر (ابن میثم، ابن ابی الحدید، محقق خوینی، محمد جواد مغنیه و علامه جعفری) پرداخته شده و در مواردی از شارحان دیگر نیز استفاده گردیده و سپس موضوع هر بحث، مورد تحلیل معنایی از دیدگان شارحان مذکور و گاه تطبیق آراء آنان قرار گرفته است و به خصوص از دلالت های کلامی حضرت امیر (ع) در همان متن یا خطب و کلام دیگر حضرت بهره ی فراوان برده شده است (روش تفسیر نهج البلاغه با نهج البلاغه) و مباحث مترادف، سیاق و زمینه ی تاریخی، تقابل معنایی، اشتراک معنایی، هم نشینی کلمات و جملات و نحو و بلاغت و... از علم معنی شناسی بر حسب موضوع و متن مورد استفاده قرار گرفته است.

در فصل چهارم به تجزیه و تحلیل یافته های فصول دوم و سوم پیرامون واژه امام و امامت پرداخته شده است.

در فصل پنجم نیز نتیجه گیری انجام و یافته های تحقیق بصورت نمودارهایی ارائه شده است.

امید است این مختصر مورد قبول حضرت حق واقع شود.



فصل اول
كليات و
اصطلاحات

بخش اول

«کلیات»

در این بخش معنی شناسی کلیات تحقیق شامل

نحوه انتخاب موضوع، اهمیت موضوع

، اهداف موضوع، بیان مسأله

، سوالات تحقیق و..

آمده است.

۱-۱) کلیات

۱-۱-۱) چگونگی یا نحوه انتخاب موضوع:

انتخاب موضوع پایان‌نامه همواره یکی از دغدغه‌های اساسی دانشجویان به ویژه دانشجویان کارشناسی ارشد می‌باشد؛ که این دغدغه خود توفیق و انگیزه‌ای است که باعث می‌شود دانشجو به فحوص و غور پیرامون موضوعات منابع آنها براساس علاقه و درخور استعداد و قابلیت علمی خویش بپردازد. این جانب نیز همچون این خیل عظیم، این مراحل را پشت سرگذاشته و پس از بررسی چند موضوع و محک زدن آن بر اساس علاقه و بضاعت ناچیز علمی خویش، و مشورت با اساتید گرامی بر آن شده است تا موضوع «معنی‌شناسی امامت در نهج البلاغه» را تا حد توان مورد تحقیق و پژوهش قرار دهد.

۱-۱-۲) اهمیت موضوع

هر آن کس که با عقل و اندیشه دریافته باشد که برای پیمودن راه کمال به عنوان یک انسان هدف‌دار، مطمئن‌ترین و امن‌ترین راه آن است که حجت‌های بیرونی الهی خداوند در راستای فطرت او تقدیم بشریت کرده‌اند، یقیناً به اهمیت موضوع امامت، این زیر مجموعه ولایت الهی و این حلقه اتصال بشریت به خداوند و در جوار آن به ابدیت متصل شدن را درمی‌یابد. مساله امامت بطور عام که شامل انبیاء هم می‌شود و بحث امامت بطور خاص آن که مورد نظر اسلام و شیعه امامیه و از اصول دین اوست همان مبحث رسالت‌شناسی است که حلقه اتصال بین مبدا و معاد می‌باشد.

۱-۱-۳) اهداف موضوع

مساله ولایت که گفتیم ازلی است و امامت از زیر مجموعه‌های آن است همواره از مسایل اساسی بشریت بوده است و حتی قبل از خلقت آدم (ع) این مساله از سوی خداوند به فرشتگان گوشزد شده است. «وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّيْ جَاعِلٌ فِى الْاَرْضِ خَلِيْفَةً..» (بقره / ۳۰) و این می‌رساند که به موازات وجود بشر در روی زمین، باید حجج الهی و امامانی باشند تا روشنگر راه کمال گردند این امامان در قالب وجود انبیاء با وجود پیامبر خاتم (ص)، ختم یافته‌اند اما در قالب اوصیای انبیاء، مادام که بشر زنده است نورافشانی می‌کنند.

امروزه که در سایه توجهات امام زمان (عج) این حجت دوران به سر می‌بریم و به علت ناشایستگی‌های خودمان از ظهور آن حضرت محروم مانده‌ایم، مساله امامت و ولایت نیز نه تنها از سوی دشمنان اسلام- که به حق اهمیت آن را دریافته‌اند؛ بلکه از سوی بعضی مسلمانان نیز مورد تعرض قرار گرفته است و شبهات اعتقادی، اخلاقی و عملی، حوزه این مساله را تهدید می‌کند و چه بسا گاه دشمنان دانا و دوستان نادان با طرح افراطی آن مساله وحدت میان مسلمین را خدشه‌دار می‌سازند.

در این میان مساله ولایت که حلقه اتصال آن به ولایت الله، همان ولایت امامان می‌باشد- چه انبیاء و چه ائمه معصومین (ع)- هم عاملی وحدت آفرین برای جوامع مسلمین می‌باشد و هم مشکلات مرجعیت دینی و پیشوایی و زعامت اجتماعی- سیاسی مسلمین را در عصر غیبت ولی خدا، حجت زمان، امام عصر (عج) حل می‌نماید. بنابراین ما در صدد برآمدیم تا این حلقه اتصال را مورد دقت و بررسی قرار داده تا ولایت را در هر دو سوی حلقه بر حسب توانایی خویش به انسان بطور عام، به پیروان ادیان توحیدی بطور خاص و به مسلمانان و شیعیان بطور اخص شناسانده باشیم تا با معرفت به عمق این مفهوم از سویی از افتادن در گرداب افراط و تفریط مساله ولایت و امامت در امان مانند و از سوی دیگر در پرتو آن، ظرفیت و آستانه تحمل مراتب کمال را هر چه بیشتر در خود ایجاد نمایند.

۱-۱-۴) بیان مساله

همان‌گونه که بیان شد امامت نقطه وصل توحید و معاد است؛ بررسی بیشتر و تحقیق گسترده‌تر، آن را از دیدگاه‌های مختلف روشن‌تر می‌سازد و چون با بی‌نهایت متصل است، هر تحقیق و پژوهشی، گوشه‌ای از آن را نمایان می‌سازد و به نوعی با توجه به این که این مساله از اصول دین ما مسلمانان است، از اولین وظایف ماست که در تحقیق آن بکوشیم تا اعتقاد ما اعتقادی تحقیقی باشد و نه تقلیدی.